

ЗНАЧЕНИЕ НА ДУМАТА

ЗНАЧЕНИЕ НА ДУМАТА В ТЕКСТА

Във всеки език думите се появяват, за да означат нещо (предмет, явление, действие, признак и т. н.). По-голяма част от думите в даден език притежават повече от едно значение.

В определен текст обаче думата се употребява само с едно от своите значения, което зависи от останалите думи, които я обкръжават в текста. Тези ограждащи думи се наричат **контекст на думата**. В речта думите се свързват една с друга и образуват словосъчетания и изречения. Това прави възможно една дума да се употреби с друго, ново значение, което да се разбере от значението на думите, с които тя се свързва.

Например:

Думата „**остър**“ означава, който реже добре, изтънен. „Държа **остър** сърп в ръцете си“ - с това значение се употребява най-често. То е прякото ѝ значение „Едва сега усещам **острия** хлад на вятъра“ (Л. Стоянов) - в този контекст думата остър има значение на „рязък“.

Примери на съчетание с други думи:

остър кол, **остри** нападки, **остър** ум.

Новите значения възникват чрез пренасяне на една вече съществуваща дума като название на нови за нея предмети и признаци.

ОСНОВНО И ПРЕНОСНО ЗНАЧЕНИЕ НА ДУМАТА

■ Основно значение на думата

За основно значение на думата се приема значението, което е възникнало най-напред, когато думата се е появила в езика, за да назове нещо. В повечето случаи с това значение думата се употребява най-често.

■ Преносно значение на думата

Преносното значение на думата се образува, когато названието на едно понятие се пренесе върху друго въз основа на някакво сходство, общи белези или асоциативна близост. Преносните значения възникват на основата на преките и се мотивират от тях. Преносните значения се намират в тясна връзка с образността. Преносните употреби съдържат още емоционални оценки за обозначените явления.

Пример:

Думата „**буря**“ означава много силен, стихийен вятър, обикновено придружен с гръмотевици, светкавици и дъжд, но в изречение като „Появата му предизвика **буря** от въздушевление“ - **буря** има значение на изблик на неудържимо чувство на радост, възторг, мъка, негодувание и подобни у много хора.

Най-много преносни значения имат прилагателните и глаголите, защото между тях могат да се установят най-разнообразни връзки: *топъл чай - топъл прием, горчиво лекарство - горчиви думи, водата кипи - кипя от злоба*.

МНОГОЗНАЧНОСТ НА ДУМАТА

Многозначността е свойство на думата да има няколко свързани помежду си значения. Нарича се още полисемия. Думите, които имат едно и също значение, са еднозначни. А думите с повече значения са многозначни. Еднозначните думи в езика – думи са названията на растения и дървета, на думи от битовата лексика (печка) и други. Многозначните думи са повече от еднозначните думи в речника на даден език. Те съставят около една пета от лексикалните единици на съвременния български книжовен език.

месец

Обогатяването на лексиката се извършва не само чрез въвеждане в употреба на нови речникови единици, но и чрез увеличаване на значенията на съществуващите думи.

Пример:

Думата „**месец**“ е имала значение на „луна, месечина“, но по-късно по пътя на преносната употреба тя развива и друго значение „една от дванадесетте части, на които се дели годината“.

Многозначността е проявление на универсалните средства, т.е. за всяко ново понятие, да не се създава нова дума, а съществуваща вече дума да развие ново значение.

Многозначността възниква в контекста, тъй като всяко ново значение е всъщност резултат от поставяне на определена дума в ново словесно обкръжение, в което употребата и постепенно се утвърждава. От друга страна, многозначността се проявява чрез контекста, понеже именно в него думата реализира едно или друго свое значение. Многозначността е способността на думата да придобива разнообразни значения в зависимост от различните случаи на употребата ѝ и да запазва в езика всичките тези значения.

Многозначната дума представя съвкупност от лексикални варианти. Думата има толкова лексикални варианти, колкото нейни значения могат да се реализират в речта. Между отделните лексикални варианти има по-близка или по-далечна връзка и докато тази връзка се пази, думата е многозначна. Характерно за многозначните думи е, че всяко от значенията им участва в различни системни връзки и отношения с други думи или отделни техни значения.